OBJEKTÍVNA DIMENZIA CHUDOBY V OKRESE LEVICE

Ján Veselovský, Magdaléna Nemčíková, Milan Šnirc

Abstract

Poverty as a social problem is now getting more and more to the forefront of social perception. The main cause of this is different development of regions of Slovakia, which causes a different possibility of applying on the labor market. In this article we describe an objective dimension of the poverty situation in each district headquarters of the Levice. Based on the analysis and synthesis of selected indicators of poverty we produce maps for each residence in district of Levice.

Keywords: poverty, poverty indicators, objective dimension, district of Levice

Úvod

Chudoba ako sociálny problém sa v súčasnosti dostáva stále viac do popredia spoločenského vnímania. Prispieva k tomu hlavne odlišný rozvoj jednotlivých regiónov Slovenska, čo zapríčiňuje rozdielnu možnosť uplatnenia sa na trhu práce.

Práve tomuto problému sa budeme venovať aj v predkladanom príspevku, kde na príklade analýzy okresu Levice zhodnotíme z aspektu chudoby situáciu na lokálnej úrovni, preto že práve uvedený okres je súčasťou pásu chudoby Slovenska (Falt'an, Pašiak, 2004 In Veselovský, 2009a).

Metodika

Chudobou na lokálnej úrovni sa zaoberá štúdia Pacioneho (1995), ktorá skúma rozdielnu úroveň chudoby pomocou viacnásobnej deprivácie v 55 škótskych dištriktoch (zároveň aj mestských častiach – piatich najväčších miest Škótska). Najväčšiu váhu prisúdil autor štyrom kľúčovým indikátorom deprivácie, a to: nezamestnanosti mužov, domácnostiam s 1 rodičom, preplneným domácnostiam a domácnostiam s dlhodobo chorým, resp. zdravotne handicapovaným rodičom. V Poľsku jednoduchší spôsob na meranie chudoby realizoval Baczewski (2001) in Szabóová (2006), ktorý za pomoci dvoch odlišných mier (relatívnej hranice chudoby a existenčného minima) sledoval rozdielny rozsah chudoby v 16 provinciách. V Českej republike poukazuje na symbiotickú prepojenosť chudoby a populačného vývoja napr. Hübelová (2010).

Na Slovensku sa problematike chudoby na lokálnej úrovni (analyzoval situáciu v deviatich okresoch východného Slovenska) venoval Michálek (2004). Falt'an a Pašiak (2004) na území Slovenska vyčlenili región chudoby vychádzajúci

z južných okresov Nitrianskeho kraja a smerujúci na severovýchod a juhovýchod. Priestorovou diferenciáciou chudoby až na úroveň obcí Slovenska „pomocou konceptu mnohonásobnej deprivácie“ sa zaoberal Michálek (2005). Nitriansky kraj z aspektu chudoby analyzoval vo svojej práci Veselovský (2012, 2009b).

Meranie chudoby je takmer vždy sprevádzané celou radou všeobecných i špecifických metodických problémov, ktoré sprevádzajú použitie konceptov a samotné meranie (určenie času a jednotky merania, veľkosť, štruktúra) (Mareš, 1999).

V príspevku sa venujeme objektívnej dimenzii chudoby, ktorá sa podľa Mareša (1999) zakladá na tzv. objektívnych aspektoch situácie chudobných. Hranica chudoby sa určuje zvonku, čím sa zaručí objektivita. Chudoba sa v tomto prípade vymedzuje nezávisle na tých, ktorých môžeme považovať za chudobných.

V súlade s Townsendom (1979) objektívnu dimenziu dokážeme určiť na základe vybraných indikátorov, ktoré za určitých okolností môžu indikovať chudobu a zároveň sú informácie o nich dostupné pre jednotlivé sídla. Čiastkovou analýzou zvolených indikátorov (dlhodobá nezamestnanosť, evidovaná nezamestnanosť, prírastok/úbytok bytov, úmrtnosť, emigrácia a živorodenosť) a následnou syntézou dokážeme určiť objektívnu dimenziu chudoby v okrese Levice za jednotlivé sídla.

Na určenie chudoby v jednotlivých sídlach okresu sme použili metódu poradia, ktorá vychádza z relatívnej dôležitosti indikátorov chudoby. Indikátorom je priradené číslo podľa poradia 1 - najdôležitejší, N - najmenej dôležitý indikátor. Následne sa indikátorom pridelia body z intervalu 1 až N (N bodov najdôležitejšiemu indikátoru, 1 bod najmenej dôležitému indikátoru) (tab. 1). Následným prepočtom jednotlivých váh a údajov sme získali rovnocenné údaje použiteľné na prepočet podľa uvedeného vzorca (Michálek, 2004):

- vzťah na výpočet váhy:

$$W_j^{(n)} = \frac{w_j}{\sum_{j=1}^n w_j}$$

w_j – príslušný počet bodov stanovených transformáciou ich poradia

W_j – váha parametra

V rámci objektívnej dimenzie chudoby sa venujeme šiestim vybraním indikátorom. Na výpočet indexu chudoby v jednotlivých sídlach okresu sme použili normované váhy indikátorov (tab. 1) a hodnoty vybraného indikátoru v danom sídle (napr. percentuálna hodnota dlhodobej nezamestnanosti v sídle), následným súčtom týchto údajov sme získali hodnotu indexu za daný indikátor.

Tab. 1: Poradie a váha indikátorov

Table 1: Order and importance of indicators

indikátor	poradie	jednoduchá váha indikátora	normovaná váha indikátora
dlhodobá nezamestnanosť	1	6	28,6
evidovaná nezamestnanosť	2	5	23,8
prírastok bytov	3	4	19
úmrtnosť	4	3	14,3
emigrácia	5	2	9,5
živorodenosť	6	1	4,8
Σ		21	100

Zdroj: Šnirc, 2011 - vlastné výpočty

Syntézou indexov všetkých indikátorov sme získali výsledný index chudoby za každé sídlo okresu. Následne sme sídla mohli rozčleniť do piatich skupín podľa vzťahu k chudobe:

- veľmi bohaté sídla (12,000 a menej),
- bohaté sídla (12,001 – 15,000),
- prechodný typ – stredne bohaté/chudobné (15,001 – 18,000),
- chudobné sídla (18,001 – 21,000),
- veľmi chudobné sídla (21,001 a viac).

Štatistické informácie boli spracované na základe zdrojov Štatistického úradu SR (<http://app.statistics.sk/mosmis/sk/run.html>, <http://px-web.statistics.sk/PXWebSlovak/>).

Charakteristika okresu Levice v kontexte Nitrianskeho samosprávneho kraja

Z administratívneho hľadiska je okres Levice súčasťou Nitrianskeho samosprávneho kraja. Leží v jeho východnej časti. K 31.12.2010 žilo v sledovanom území 117 256 obyvateľov, hustota zaľudnenia v okrese bola k danému dátumu 76 obyvateľov na km². Miera evidovanej nezamestnanosti za rok 2010 dosiahla v okrese hodnotu 14,55%, čo bola po okrese Komárno najvyššia nezamestnanosť v NSK. V porovnaní s priemernou hodnotou evidovanej nezamestnanosti v kraji (11,76%) je to o 2,79% viac. V porovnaní s celoslovenským priemerom (12,46%) je to rozdiel +2,09%. Podiel dlhodobo nezamestnaných bol v okrese až 55,98%. Z hľadiska prirodzeného pohybu sme v okrese zaznamenali celkový úbytok 4,33 ‰. V porovnaní s Nitrianskym krajom (celkový úbytok 1,28 ‰), to bol rozdiel o 3,05 ‰. Rozdiel

oproti celoslovenskému priemeru (celkový prírastok 1,9 ‰) bol až 6,23 ‰. Živorodenosť v okrese aj v kraji dosiahla takmer identické hodnoty (okres LV 9,28 ‰, NR kraj 9,27 ‰), no v porovnaní s celoslovenským priemerom (11,12 ‰) boli hodnoty negatívne. Taktiež hodnota úmrtnosti v okrese (11,81 ‰) bola negatívna tak v porovnaní s Nitrianskym krajom (11,11 ‰), ako aj s celoslovenským priemerom (9,84 ‰). Veľmi negatívne hodnoty v okrese Levice sme zaznamenali vo vzdelanostnej štruktúre. Podiel obyvateľstva staršieho ako 15 rokov len so základným vzdelaním bol v okrese až 42,1 ‰, čo je najhoršia hodnota v Nitrianskom kraji (priemerná hodnota za kraj 37,6 ‰). V porovnaní s celoslovenským priemerom daného ukazovateľa (26,4 ‰) je to rozdiel až 15,7 ‰.

Chudoba v sídlach okresu Levice

Priemerná hodnota indexu chudoby na základe vybraných indikátorov v sídlach okresu Levice za rok 2010 bola 16,216 bodu. Z celkového počtu 89 sídiel v okrese, sme podpriemerné hodnoty (nižšia úroveň chudoby) zaznamenali v 49 sídlach (55,06 ‰). Nadpriemerné hodnoty indexu chudoby (vyššia úroveň chudoby) boli zaznamenané v 40 sídlach okresu (44,94 ‰). Chudobou najmenej ohrozené bolo sídlo Kozárovce (8,590 bodu), naopak chudobou najohrozenejšie bolo sídlo Šalov (25,677 bodu).

Medzi veľmi bohaté sídla zaraďujeme 15 sídiel (16,85 ‰), hodnoty indexu chudoby v týchto sídlach sa pohybujú v rozmedzí 8,59 bodu (Kozárovce) po 11,859 bodu (Hrkovce). Do tejto kategórie zaraďuje sídla Kozárovce, Nová Dedina, Lula, Domadice, Iňa, Čajkov, Veľký Ďur, Podlužany, Starý Tekov, Brhlavce, Žemberovce, Veľké Kozmálovce, Ipeľské Úľany, Dolná Seč a Hrkovce. Spoločným znakom týchto sídiel bola nízka hodnota nezamestnanosti a dlhodobej nezamestnanosti. Rovnako pozitívne hodnoty sme zaznamenali v prírastku bytov, živorodenosti a úmrtnosti.

Do kategórie bohatých sídiel zaraďujeme 19 sídiel (21,35 ‰). Hodnoty indexu chudoby sa pohybujú v hodnotách od 12,865 bodu v sídle Ipeľský Sokolec po 14,865 bodu v sídle Jur nad Hronom. Do tejto kategórie sídiel zaraďujeme aj tri zo štyroch sídiel mestského typu v okrese, sú to Levice s hodnotou indexu chudoby 13,478 bodu, Tlmače (13,516 bodu) a Šahy (14,739 bodu).

Najviac sídiel v okrese, až 25 (28,09 ‰) môžeme zaradiť medzi stredne bohaté/chudobné sídla. Do tejto kategórie môžeme zaradiť aj štvrté sídlo mestského typu v okrese, a to Želiezovce s hodnotou indexu 15,375 bodu. Hodnoty indexu chudoby sa v tejto kategórii pohybujú v rozmedzí 15,045 bodu v sídle Bohunice, po hodnotu 17,954 bodu v sídle Nýrovce.

Do kategórie chudobných sídiel sa v okrese zaraďuje 18 (20,22 ‰) sídiel s hodnotami indexu chudoby v rozmedzí 18,078 bodu v sídle Keť, po 20,972 bodu v sídle Malé Ludince.

Veľmi chudobných sídiel je 12 (13,49 ‰), sú to sídla s hodnotou indexu chudoby 21,280 bodu a nižšou. Do tejto kategórie zaraďujeme tieto sídla – Kukučínov (21,280 bodu), Čata (21,434 bodu), Turá (21,481 bodu), Vyškovce nad Ipľom (21,695 bodu),

Kubáňovo (21,979 bodu), Žemliare (22,151 bodu), Ondrejovce (23,043 bodu), Šarovce (23,258 bodu), Starý Hrádok (23,365 bodu), Bajka (23,428 bodu), Sikenica (24,010 bodu) a najchudobnejšie sídlo okresu Šalov s hodnotou indexu chudoby až 25,677 bodu. Z mapy 1 je viditeľné, že tieto sídla vytvárajú výrazný pás smerujúci zo západnej časti okresu, severne od Želiezoviec do juhovýchodnej časti okresu, kde sa popri hranici okresu stáča opäť smerom na západ.

Mapa 1: Chudoba v sídlach okresu Levice

Map 1: Poverty in the settlements in the district of Levice

Šnirc, M. by ArcView 3.2

Záver

V roku 2010 bolo rizikom chudoby ohrozených 12% obyvateľov Slovenska (viac ako 650 tisíc osôb) (EU SILC 2010), čo znamená v porovnaní s predchádzajúcim rokom nárast miery rizika chudoby. V okrese Levice podľa našich zistení v 12 najchudobnejších identifikovaných teritoriálnych jednotkách bolo v roku 2010 ohrozených chudobou 6625 obyvateľov, čo predstavovalo 5,8 % z celkového počtu obyvateľov okresu Levice. Obce s najvyšším indexom chudoby vytvárajú líniu smerujúcu zo západnej časti okresu, severne od Želiezoviec do juhovýchodnej časti okresu, kde sa popri hranici okresu stáča opäť smerom na západ. Na základe analýzy indikátorov sme určili aj najchudobnejšie sídlo okresu Šalov s hodnotou indexu chudoby až 25,677 bodu, čo je takmer trojnásobok hodnoty najbohatšieho sídla okresu Kozároviec s hodnotou indexu 8,59 bodu.

Obce nami vyčleneného pásu chudoby sa vyznačujú poddimenzovanou ekonomickou situáciou, nevyhovujúcou hospodárskou základňou, nedostatkom pracovných príležitostí v mieste bydliska, nízkou mobilitou obyvateľstva za prácou ako aj výraznou sociálnou odkázanosťou veľkej časti obyvateľstva. Tieto nepriaznivé podmienky výrazne ovplyvnila hospodárska kríza, ktorá sa na Slovensku začala naplno prejavovať v roku 2009.

Literatúra

- EUROPEAN UNION STATISTICS ON INCOME AND LIVING CONDITIONS (EU SILC). 2010.
- FALŤAN, Ľ. – PAŠIAK, J. 2004. *Regionálny rozvoj Slovenska východiská a súčasný stav*. Bratislava : Sociologický ústav Slovenskej akadémie vied, 2004. 88 s. ISBN 80-85544-35-0.
- HŮBELOVÁ, D. 2010. Specifika demografického vývoje České republiky. In *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Region v rozvoji společnosti 2010*. Sborník příspěvků z 2. konference konané 21. 10. 2010. Brno : MeU, FRRMS, s. 71-75. ISBN 978-80-7375-435-8.
- MAREŠ, P. 1999. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. 1. vyd. Praha : SLON, 1999. 248 s. ISBN 80-85850-61-3.
- MICHÁLEK, A. 2005. Koncentrácia a atribúty chudoby v SR na lokálnej úrovni. In *Geografický časopis*. roč. 57, 2005, č. 1, s. 3-22. ISSN 0016-7192
- MICHÁLEK, A. 2004. Chudoba na lokálnej úrovni (Centrá chudoby na Slovensku). In *Geografický časopis*. roč. 56, 2004, č. 3, s. 225-246. ISSN 0016-7192
- PACIONE, M. 1995. The geography of multiple deprivation in Scotland. In *Applied Geography*. vol. 15, pp. 115-133.
- SZABÓOVÁ, L. 2006. *Chudoba – staronový problém Slovenska*. Diplomová práca. Nitra : FPV UKF; Katedra geografie a regionálneho rozvoja, 2006. 91 s.

- ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SR. <http://app.statistics.sk/mosmis/sk/run.html>
<http://px-web.statistics.sk/PXWebSlovak/>
- TOWNSEND, P. 1979. *Poverty in the United Kingdom*. Survey of household resources and standards of living. Penquin, Harmondsworth, 1979.
- VESELOVSKÝ, J. 2009a. *Chudoba ako negatívny sociálny indikátor TUR na príklade Nitrianskeho kraja*. Dizertačná práca. Nitra : FPV UKF v Nitre; Katedra ekológie a environmentalistiky, 2009. 176 s.
- VESELOVSKÝ, J. 2009b. Demografický aspekt chudoby v obciach Nitrianskeho kraja. In *Geografické štúdie*. 2010, roč. 13, č. 2. s. 63 – 69. ISSN 1337-9445.
- VESELOVSKÝ, J. 2012. *Chudoba na príklade Nitrianskeho kraja*. Nitra : UKF, 2012, 206 s. ISBN 978-80-558-0056-1.

OBJECTIVE DIMENSION OF POVERTY IN THE LEVICE DISTRICT

Summary

In 2010 the risk of poverty endangered 12% of inhabitants of Slovakia (more than 650,000 people) (EU SILC 2010), what shows an increase of risk-of-poverty rate in comparison with the previous year. Our findings showed that in the 12 poorest territorial units of the district of Levice there were 6,625 inhabitants endangered by the risk of poverty, representing 5.8% of the total number of inhabitants of the mentioned district. The municipalities that reached the highest levels of poverty index created a line from the western part of the district towards northern part (the municipality of Želiezovce), then to the south-eastern part of the district, where this line turns near the border back in the western direction. Based on the analysis of indicators there was identified the poorest settlement of the district that was Šalov municipality reaching poverty index at the level of 25.677 Pts., what was almost the triple value compared to the richest municipality of Kozárovce that reached poverty index at the level of 8.59 Pts.

Municipalities of the marked poverty line are typical due to their undersized economic situation, insufficient economic base, lack of job opportunities in the place of residence, low population mobility for work as well as strong social dependence of the large share of inhabitants. These unfavourable conditions were strongly influenced by economic crisis that has fully started to manifest itself in 2009.

**RNDr. PaedDr. Ján Veselovský, PhD., RNDr. Magdaléna Nemčíková, PhD.,
Mgr. Milan Šnirc**

Katedra geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre

Trieda A. Hlinku 1, 949 74 Nitra

E-mail: jveselovsky@ukf.sk, mnmecikova@ukf.sk, milan.snirc@student.ukf.sk